

بررسی مقایسه‌ای سطح شایستگی بالینی (حیطه شناختی)

دانشجویان پرستاری در زمینه‌ی مراقبت‌های بعد از عمل در دو گروه نظام آموزشی کارآموزی در عرصه و نظام آموزشی قدیم در یکی از دانشکده‌های پرستاری و مامایی منتخب شهر تهران

پژوهشگر: محمدرضا دین‌محمدی *

چکیده:

پژوهش حاضر یک مطالعه توصیفی - تحلیلی از نوع مقایسه‌ای می‌باشد که در آن پژوهشگر به بررسی مقایسه‌ای سطح شایستگی بالینی (حیطه شناختی) دانشجویان پرستاری در زمینه‌ی مراقبت‌های بعد از عمل در دو گروه نظام آموزشی کارآموزی در عرصه و نظام آموزشی قدیم در یکی از دانشکده‌های پرستاری و مامایی منتخب شهر تهران سال ۱۳۷۷ پرداخته است. از طریق نمونه‌گیری آسان تعداد ۵۰ نفر دانشجوی کارشناسی پیوسته پرستاری برای هر گروه انتخاب شدند.

ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش، پرسشنامه بود که از سه بخش مشخصات دموگرافیک (سن، جنس و وضعیت تاهل)، دانش مراقبت‌های بعد از عمل و کاربرد مراقبت‌های بعد از عمل تشکیل شده است. داده‌های پژوهش پس از اتمام دوره تحصیلی واحدهای پژوهش، در یک مرحله توسط پرسشنامه گردآوری شد. نتایج حاصل با توجه به اهداف و سئوالهای پژوهش نشان داد که: دانش و کاربرد مراقبت‌های بعد از عمل در گروه نظام آموزشی کارآموزی در عرصه از سطح مطلوبی نسبت به گروه نظام آموزشی قدیم برخوردار می‌باشد، به منظور بررسی معنی دار بودن اختلاف میانگین امتیازات کسب شده واحدهای مورد پژوهش در هر دو گروه در زمینه دانش مراقبت‌های بعد از عمل، از آزمون آماری Z استفاده شد که نتیجه آزمون ($Z = 2.11$) اختلاف معنی دار در سطح ($P < 0.02$) نشان داد.

همچنین در مورد ارتباط بین مشخصات دموگرافیک و سطح دانش و کاربرد مراقبت‌های بعد از عمل در هر گروه، از آزمون‌های آماری کای دو (X^2) و آزمون دقیق فیشر استفاده گردید که هیچکدام ارتباط معنی دار را نشان ندادند.

کلید واژه: شایستگی بالینی، مراقبت‌های بعد از عمل، نظام آموزشی کارآموزی در عرصه و نظام آموزشی قدیم.

مقدمه:

وظایف پذیرفته شده، نیازمند آن است که دوره‌ی آموزشی نظری و بالینی پرستاری به گونه‌ای باشد که تحکیم پایه‌های دانش و تقویت انگیزه‌ی مهارت و سوءگیری فرد جهت دستیابی به اهداف عالیه پرستاری را دنبال نماید. (برومند

۱۳۶۲).

تربیت کادر متخصص و حرفه‌ای پرستاری، از اولویت‌های اولیه تحقق اهداف آموزش پرستاری می‌باشد. مسئولیت عظیم کادر پرستاری در جامعه و ابعاد گوناگون

• کارشناس ارشد آموزش پرستاری و عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی زنجان

حرفه‌ای در محیط‌های واقعی کار تسهیل نمایند. شواهد موجود نشان می‌دهد تا زمانی که دانشجویان مراقبت‌های پیچیده در محیط‌های بالینی ارائه ندهند، برای محیط‌های واقعی کار آمادگی پیدا نخواهند کرد (جلیس^۴ ۱۹۹۴).

در حال حاضر برنامه کارآموزی در عرصه در سراسر دانشکده‌های پرستاری ایران اجراء میگردد و در سالهای اخیر شاهد ورود فارغ‌التحصیلان این برنامه در محیط‌های درمانی و بهداشتی کشور بوده‌ایم، از آنجائیکه از طریق ارزشیابی می‌توان به مؤثر واقع شدن یک برنامه پی برد، بنابراین هرگونه تلاشی به منظور ارزشیابی برنامه اینترشیپ^۵ ضروری به نظر می‌رسد. این پژوهش تنها از یک بُعد به مطالعه برنامه اینترشیپ پرداخته و آن هم بررسی شایستگی بالینی (حیطه‌ی شناختی) دانشجویان پرستاری در زمینه‌ی مراقبت‌های بعد از عمل در بخش‌های جراحی عمومی بوده است.

روش پژوهش:

این پژوهش یک مطالعه توصیفی - تحلیلی از نوع مقایسه‌ای می‌باشد. در این پژوهش مجموعاً ۱۰۰ نفر از دانشجویان سال آخر کارشناسی پرستاری از طریق نمونه‌گیری آسان انتخاب شدند و در دو گروه ۵۰ نفری از نظر شایستگی بالینی در زمینه‌ی مراقبت‌های بعد از عمل در بخش‌های جراحی عمومی مورد مقایسه قرار گرفتند. گروه اول را دانشجویانی تشکیل می‌دادند که تحت نظام آموزشی قدیم، تحصیلات خود را به پایان رسانده بودند و گروه دوم تحت نظام آموزشی جدید (کارآموزی در عرصه) همزمان با گروه اول در حال اتمام تحصیلات خود بودند. هر دو گروه واحدهای پژوهش در یکی از دانشکده‌های پرستاری و

آموزش در هر زمینه‌ای که باشد در شکل ساختاری خود هدفی را دنبال می‌کند و هدف عمده از آموزش پرستاری، تعلیم دانشجویان در راستای نحوه‌ی استفاده از مهارت‌های آموخته شده و بکارگیری صحیح آن در امر مراقبت از بیمار براساس علم و هنر می‌باشد. از طرفی آموزش پرستاری نیاز به داشتن پایه‌ی علمی و توانایی در مهارت‌های عملی و بالینی صحیح و مناسب دارد (حسین فرد^۱ ۱۳۵۷). دانشکده‌های پرستاری باید دانشجویان را به شکل واقعی و برای حرفه‌ای که انتظار آنها را می‌کشد، آماده نمایند و جدایی زیادی بین مطالب آموخته شده و شرایط کار وجود نداشته باشد (فشنیدی^{۱۳۶۸}). دانشجویان پرستاری به دلیل تجارب بالینی ناکافی پس از فراغت از تحصیل و ورود به محیط کار در پذیرش نقش جدید دچار اشکال می‌شوند و با شوک واقعیت^۱ مواجه می‌گردند. این حالت در نتیجه عدم سازگاری بین نقش‌های پرستاری آموخته شده در دانشکده‌های پرستاری و نقش‌های تحمیلی مراکز درمانی که آنها را استخدام نموده‌اند به وجود می‌آید (یزدان دوست^{۱۳۷۴}). از طرفی شواهد و مطالعات گذشته نشان می‌دهد، که اغلب فارغ‌التحصیلان جوان در مقطع کارشناسی پرستاری دارای پایه نظری کافی بوده، اما شایستگی لازم را در مراکز بالینی نداشته‌اند، این فقدان شایستگی در بین آنها به صورت مشکل در کاربرد تئوری در عمل، حل مسئله و عدم تبخیر در انجام مهارت‌های روانی - حرکتی تظاهر نموده است (کارول^۲ ۱۹۸۹). آموزش و خدمات پرستاری بدنبال یافتن خط مشی‌های مناسب جهت تسهیل فرآیند انتقال نقش^۳ فارغ‌التحصیلان جوان پرستاری از مرحله دانشجویی به نقش پرستار حرفه‌ای بوده‌اند. اگرچه این برنامه‌ها از نظر ساختار، محتوی، محیط و مدت دوره، تفاوت‌هایی با هم دارند، اما ارائه دهندگان اینگونه برنامه‌ها معتقدند که این برنامه‌ها می‌توانند شکاف بین آموزش و خدمات پرستاری را از بین ببرند، علاوه بر آن عبور فرد را از تجارب و محیط‌های آموزشی به اجرای کامل مسئولیت‌های

1 - Reality shock

2 - Carrol

3 - Role transition

4 - Gillis

5 - Nursing Internship

مامایی منتخب شهر تهران مشغول به تحصیل بودند. به منظور دستیابی به اهداف پژوهش، پرسشنامه‌ای مشتمل بر سه بخش شامل: مشخصات فردی، ۱۵ سؤال چهارگزینه‌ای در زمینه دانش مراقبت‌های بعد از عمل و ۱۵ سؤال چهارگزینه‌ای در مورد کاربرد (شناخت موارد بکارگیری) مراقبت‌های بعد از عمل تهیه و تنظیم گردید. پس از تعیین اعتبار و پایایی ابزار پژوهش، پرسشنامه توسط خود پژوهشگر و در یک مرحله بین واحدهای پژوهش توزیع و پس از تکمیل جمع‌آوری گردید.

نتایج و بحث:

این پژوهش مشتمل بر ۶ هدف و ۳ مشخصه فردی بوده است که با توجه به هر هدف و همچنین ارتباط اهداف با مشخصات فردی، جداول و نمودارهای مربوط به آن تنظیم گردید. نتایج حاصل از داده‌ها نشان داد که اکثریت (۰/۰۷۶) واحدهای مورد پژوهش در گروه نظام آموزشی جدید در گروه سنی ۲۱-۲۳ سال و در گروه نظام آموزشی قدیم اکثریت (۰/۰۶۴) واحدهای مورد پژوهش در گروه سنی ۲۴-۲۶ سال قرار داشتند. آزمون Z اختلاف معنی‌داری بین میانگین و انحراف معیار بین دو گروه نشان نداد ($P = 0.27$)، به عبارتی دو گروه از نظر سنی همگن بوده‌اند. اکثریت (۰/۰۹۲) واحدهای پژوهش در دو گروه مؤنث قرار داشتند. ۷۸ درصد واحدهای پژوهش در گروه نظام آموزشی جدید مجرد بوده، در حالیکه این میزان در گروه نظام آموزشی قدیم ۰/۰۵۴ بوده است.

یافته‌های پژوهش در قسمت سنجش سطح دانش مراقبت‌های بعد از عمل در دو گروه نشان داد که اکثریت (۰/۰۶۶) واحدهای پژوهش در گروه نظام آموزشی جدید سطح دانش مطلوب داشته‌اند، در حالیکه این میزان در گروه نظام آموزشی قدیم ۰/۰۴۸ بوده است. فشندی (۱۳۶۸) به نقل از تورنیه^۱ می‌نویسد: دست‌اندرکاران برنامه‌های آموزش پرستاری معتقدند که دانشجوی پرستاری

دانش نظری خود را با انجام کار در محیط‌های کارآموزی توسعه می‌بخشد (۱۳۶۸).

یافته‌های پژوهش در قسمت سنجش سطح کاربرد (شناخت موارد به کارگیری) مراقبت‌های بعد از عمل در دو گروه نشان داد که اکثریت (۰/۰۵۸) واحدهای پژوهش در گروه نظام آموزشی جدید سطح کاربرد مطلوب داشته‌اند، در حالی که این میزان در مورد گروه نظام آموزشی قدیم ۰/۰۴۰ بوده است. در این مطالعه به نظر می‌رسد که تجارب بالینی دانشجویان به مدت ۶ ماه در بخشهای مختلف داخلی و جراحی به ویژه بخشهای جراحی عمومی، توانمندی‌های آنها را در زمینه بکارگیری آموخته‌های خود در محیط‌های بالینی بهبود بخشیده است.

میانگین و انحراف معیار امتیازات کسب شده‌ی واحدهای مورد پژوهش از پاسخگویی به سؤالات دانش در زمینه مراقبت‌های بعد از عمل در گروه نظام آموزشی کارآموزی در عرصه به ترتیب $(2/38 \pm 10/92)$ و در گروه نظام آموزشی قدیم به ترتیب $(3/12 \pm 9/76)$ می‌باشد.

آزمون Z اختلاف معنی‌داری در سطح ($P < 0.02$) نشان داد، یعنی اینکه دانش و مراقبت‌های بعد از عمل در گروه نظام آموزشی کارآموزی در عرصه نسبت به گروه نظام آموزشی قدیم بیشتر بوده است. در این زمینه نتایج تحقیقات رسلر و همکاران^۲ (۱۹۹۱) که در یک بیمارستان دانشگاهی واقع در پنسلوانیا بر روی دو گروه آزمون (کارآموزان پرستاری در عرصه) و شاهد (پرستاران بخش ویژه و بخش داخلی - جراحی) انجام گردید، نشان داد که انترن‌های پرستاری بعد از گذراندن ۶ ماه دوره‌ی ایسترس‌شپ از نظر دانش مراقبت ویژه در مقایسه با دو گروه دیگر نمرات بالایی

1 - Turnieh

2 - Ressler et al.

کسب نموده‌اند. بعلاوه با تکرار آزمون در ۶ و ۱۲ ماه بعد از اتمام دوره، مشخص گردید که این کارآموزان دانش مراقبت ویژه را که طی دوره‌ی ایتزشیپ کسب کرده بودند، حفظ نموده‌اند و آنالیز واریانس یکطرفه، اختلاف معنی‌داری ($P < 0.01$) نشان داد.

همچنین میانگین و انحراف معیار امتیازات کسب شده واحدهای مورد پژوهش از پاسخگویی به سؤالات کاربرد (شناخت موارد بکارگیری) مراقبتهای بعد از عمل در گروه نظام آموزشی کارآموزی در عرصه به ترتیب $(2/36 \pm 9/5)$ و در گروه نظام آموزشی قدیم به ترتیب $(2/64 \pm 8/32)$ می‌باشد. آزمون Z اختلاف معنی‌داری ($P < 0/01$) نشان داد، یعنی اینکه کاربرد (شناخت موارد بکارگیری) در گروه نظام آموزشی جدید نسبت به گروه نظام آموزشی قدیم بیشتر بوده است (جدول شماره ۱). در این زمینه نتایج مطالعات اسه‌ی ترا (۱۹۸۹) که در خصوص چگونگی ارائه مراقبتهای بالینی دانشجویان در دانشکده‌ی سنت‌ماری نیویورک بر روی ۷۲ نفر دانشجوی سال آخر پرستاری در دو گروه ۳۶ نفری انجام گردید، نشان داد که تجربه بالینی تابستانی که به مدت ۱۲ الی ۱۴ هفته به طول انجامید، شایستگی بالینی دانشجویان گروه مطالعه را بهبود بخشیده است و دانشجویان در این گروه نمرات بیشتری در شایستگی بالینی در سه حیطه‌ی حل مسئله، بکارگیری تئوری در عمل و اجرای مهارتهای روانی - حرکتی کسب نموده‌اند. همچنین تأثیر مشخصات فردی (سن، جنس و وضعیت تأهل) واحدهای پژوهش بر روی سطح دانش و کاربرد (شناخت موارد بکارگیری) مراقبتهای بعد از عمل در دو گروه مورد بررسی قرار گرفت. از آنجایی که واحدهای مورد پژوهش را دو دوره متوالی مقطع کارشناسی پرستاری تشکیل می‌دادند و این دانشجویان از امکانات و تسهیلات آموزشی مشابه برخوردار بوده و بعلاوه دو گروه

دارای میانگین و انحراف معیار سنی نزدیک به هم از نظر جنس و وضعیت تأهل مشابه بوده‌اند، با این وجود از آزمونهای آماری کای X^2 و آزمون دقیق فیشر جهت بررسی ارتباط بین مشخصات فردی و سطح دانش و کاربرد (شناخت موارد بکارگیری) در هر دو گروه استفاده گردید و نتایج بدست آمده، تفاوت معنی‌داری نشان نداد. این نتیجه به جهت انتخاب گروه‌های همگن قابل انتظار بود.

نتیجه‌گیری نهایی:

از جمع‌بندی یافته‌های پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که سطح دانش مراقبتهای بعد از عمل در گروه نظام آموزشی جدید (کارآموزی در عرصه) در مقایسه با گروه نظام آموزشی قدیم مطلوب‌تر بوده است و فرضیه اول پژوهش تحت عنوان "سطح دانش دانشجویان پرستاری در زمینه‌ی مراقبتهای بعد از عمل جراحی‌های عمومی در گروه نظام آموزشی جدید بیشتر از نظام آموزشی قدیم می‌باشد" مورد پذیرش قرار می‌گیرد.

بعبارت دیگر برنامه کارآموزی در عرصه توانسته است سطح دانش مراقبتهای بعد از عمل را در گروهی که با این برنامه آموزشی تحصیلات خود را به اتمام رسانده بودند، بهبود بخشد و تفاوت معنی‌داری با گروه مشابه مورد مطالعه ایجاد نماید. همچنین سطح کاربرد (شناخت موارد بکارگیری) مراقبتهای بعد از عمل در گروه نظام آموزشی جدید (کارآموزی در عرصه) در مقایسه با گروه نظام آموزشی قدیم مطلوب‌تر بوده است و فرضیه دوم پژوهش تحت عنوان "سطح کاربرد شناخت موارد بکارگیری دانشجویان پرستاری در زمینه مراقبتهای بعد از عمل جراحی‌های عمومی در گروه نظام آموزشی جدید بیشتر از

نظام آموزشی قدیم می‌باشد" مورد پذیرش قرار می‌گیرد. عبارت دیگر برنامه کارآموزی در عرصه سطح کاربرد (شناخت موارد بکارگیری) مراقبت‌های بعد از عمل را در گروه نظام آموزشی جدید بهبود بخشیده و تفاوت معنی‌داری با گروه مشابه مورد مطالعه ایجاد نموده است.

از آنجا که نتایج پژوهش نشان داد که آموزش بالینی دانشجویان پرستاری از طریق برنامه کارآموزی در عرصه، شایستگی بالینی آنها را از بُعد شناختی بهبود می‌بخشد، به نظر می‌رسد ارتباط و همکاری نزدیک مدیران خدمات پرستاری با مسئولین آموزش در دانشکده‌های پرستاری و ایجاد جو مناسب آموزشی، به تربیت دانشجویان آگاه و ماهر و ورزیده می‌انجامد و در نتیجه ارائه مراقبت‌ها و خدمات پرستاری به بیماران با کیفیت مطلوب صورت خواهد گرفت.

همچنین دانشجویان در مدت یکسال کارآموزی در عرصه در بخشهای مختلف مراکز بهداشتی و درمانی اعتماد به نفس و آمادگی لازم را به منظور فعالیت در محیط‌های واقعی کار بدست خواهند آورد.

جدول ۱: توزیع میانگین انحراف معیار امتیازات کسب شده واحدهای مورد پژوهش از پاسخگویی به سؤالات دانش و کاربرد در زمینه مراقبت‌های بعد از عمل در دو گروه با نظام آموزشی کارآموزی در عرصه (جدید) و نظام آموزشی قدیم ۱۳۷۷

نتیجه آزمون Z	نظام آموزشی جدید		نظام آموزشی قدیم		گروه
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	
P<0.02	۱۰/۹۲	۲/۳۸	۹/۷۶	۳/۱۲	دانش
P<0.01	۹/۵	۲/۳۶	۸/۳۲	۲/۶۴	کاربرد

منابع:

۱. برومند، پروین. بررسی نظارت مربیان پرستاری در رابطه با موقعیت‌های تنش‌زا در آموزش دروس تئوری و بالینی در دانشکده‌های پرستاری و مامایی شهر تهران. پایان‌نامه جهت اخذ کارشناسی ارشد، دانشکده پرستاری و مامایی علوم پزشکی ایران، ۱۳۶۲.
۲. حسین‌فرد، مهرداد. بررسی نظرات مربیان پرستاری و سرپرستان در رابطه با همکاری و هماهنگی میان آنان در راستای کارآموزی بالینی دانشجویان پرستاری در دانشکده‌های پرستاری و مامایی و بیمارستانهای آموزشی وابسته به دانشگاههای علوم پزشکی مستقر در شهر تهران. پایان‌نامه جهت اخذ کارشناسی ارشد پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی علوم پزشکی شهید بهشتی، ۱۳۵۷.
۳. فشندی، فاطمه. بررسی نظرات مربیان پرستاری در رابطه با عوامل مؤثر بر استقلال آنان از آموزش بالینی در دانشکده‌های پرستاری و مامایی دانشکده‌های علوم پزشکی شهر تهران. پایان‌نامه جهت اخذ کارشناسی ارشد پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی علوم پزشکی ایران، ۱۳۶۸.
۴. یزدان‌دوست، زهرا. ضرورت آموزش پزشکی و پیراپزشکی جامعه‌نگر. فصلنامه دانشکده پرستاری و مامایی شهید بهشتی سال ۴، شماره ۱۴ و ۱۵، ۱۳۷۴.
5. Carroll, T. "Role deprivation in B.S Nursing Student pre and post curriculum Revision". *The Journal of Nursing Education*. Vol:28, 1989, PP: 134-139.
6. Gillis, OA. "Nursing Management: A systems Approach". 3rd philadelphia: Saunders. 1994.
7. Ressler, K. etal. "Evaluating a critical care internship program". *Dimensions of critical care Nursing*. Vol:10 NO:3, 1991 PP: 176-184.
8. Scheetz, LJ, "Baccalaureate Nursing Student perceptorship programs and development of clinical competence" *Journal of Nursing Education*. Vol: 28 N:1, 1989, PP: 29-35.